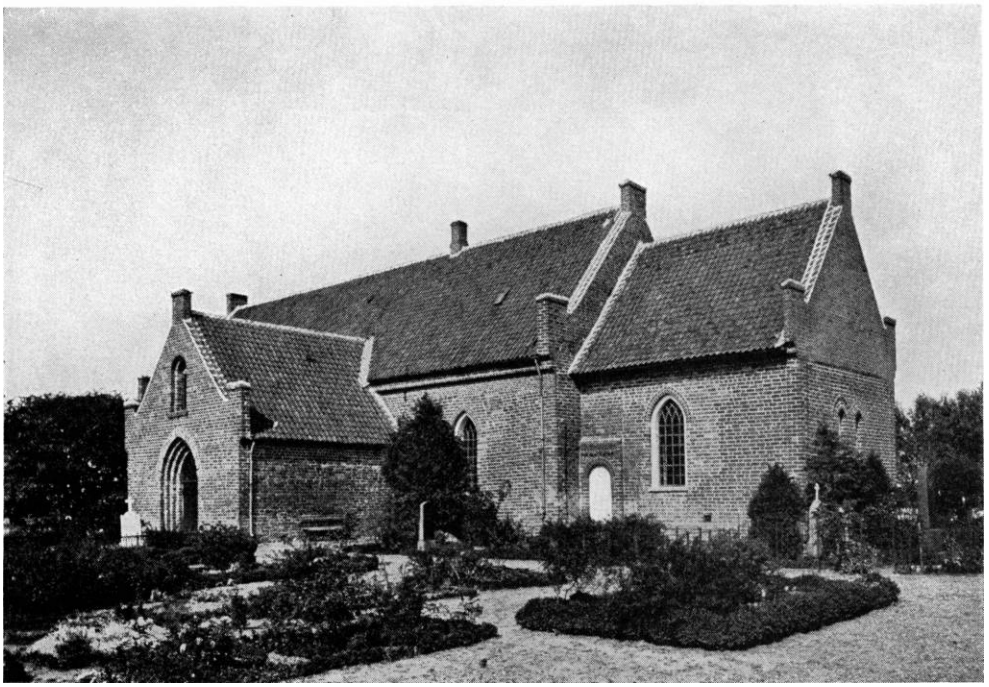

Fig. 1. Vestenskov. Ydre, set fra sydøst. Fot. i NM.

VESTENSKOV KIRKE

LAALANDS SØNDER HERRED

Kirken var i katolsk tid viet til S. *Peder*[1]. Om dens ejerforhold i middelalderen er intet oplyst. Den tilhørte efter reformationen kronen, indtil den 1689 fra denne overgik til generalfiskal Jørgen Landorph[2], med hvis enke den siden kom under Baadesgaard[3]. Efter at godsets senere ejer, prinsesse Charlotte Amalie (sml. altertavle s. 298) var død 1784, blev ejendommen overtaget af staten[4], der 1872 solgte kirken til sognets tiendeydere[5]. Den overgik til selveje 1929.

I kirken nævnes 1533 *Vor Frue Messe*[6]. Sognet omfattede tidligere også det nuværende Kappel sogn (se s. 307).

Kirken ligger vestligt i den meget spredte bebyggelse på fladt terræn; på nordsiden har Nakskov fjord utvivlsomt tidligere nået tæt op i kirkens nærhed.

Kirkegården er temmelig stor og omgives af en mur af kamp og tegl fra meget forskellige tider; den er meget lappet og afdækket med vingetegl. I øst er en kørelåge med moderne piller, i vest en ganglåge med små, gamle piller, i nord en simpel gennembrydning for en låge. Ved nordøsthjørnet lå endnu i 1924 en gammel degnebolig[7]. På kirkegården er i 1932 »5 Alen fra Kirkemuren« fundet munkestensmurværk, der dog næppe, som man på stedet tænkte sig, har tilhørt klosterbygninger[8].

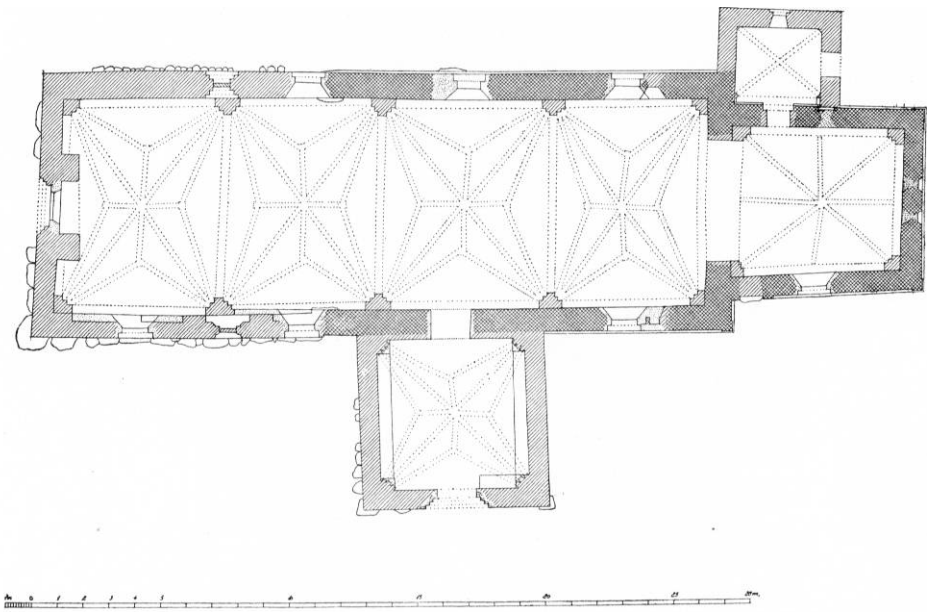

Fig. 2. Vestenskov. Plan. 1:300. Målt af Johan Juhler 1943.

Kirken består af senromansk kor og skib med sengotisk vestforlængelse, sakristi og våbenhus, alt af munkesten i munkeforbandt (fig. 2). På kirkegården står en middelalderlig klokkestabel.

Den senromanske kirke er bygget i et noget uregelmæssigt munkeforbandt af røde, velbrændte sten med mange sorte bindere udvendig, de ringest brændte sten er tydeligt frasorteret til brug i murenes indersider. På hjørnerne ses riffelhugning. Soklen består af et rundled under et almindeligt skifte og en skråkant. Østhjørnerne har spinkle lisener, der på skibet afsluttes 310 cm over soklen med en afrunding.

Koret har i gavlen to blændede, romanske vinduer, det ene har over stikket et savskifte, det andet et rulskifte mellem to skifter af krumhuggede løbere. I rejsehøjde har gavlen et savskifte, derover er gavltrekanten med top- og fodtinder ny. Korets nordside, der delvis er dækket af sakristiet, har et blændet vindue som gavlens under en spærfrise med profilerede konsoller (fig. 3). Over den øverste konsolrække ligger der ikke, som man kunne vente, en udkragning, men et savskifte forsænket i muren. Først de to øverste led af gesimsen er udhængende og består af et rulskifte med afrundet underkant under et hulled, hvortil den brede sugfjæl støder.

Sydsiden har en tilmuret præstedør i et lille fremspring afdækket med en skråkant over et afrundet skifte (fig. 4). Over dørens rundbuede, ommurede stik ligger et savskifte og et rulskifte. Murens øverste del og gesimsen er nye.

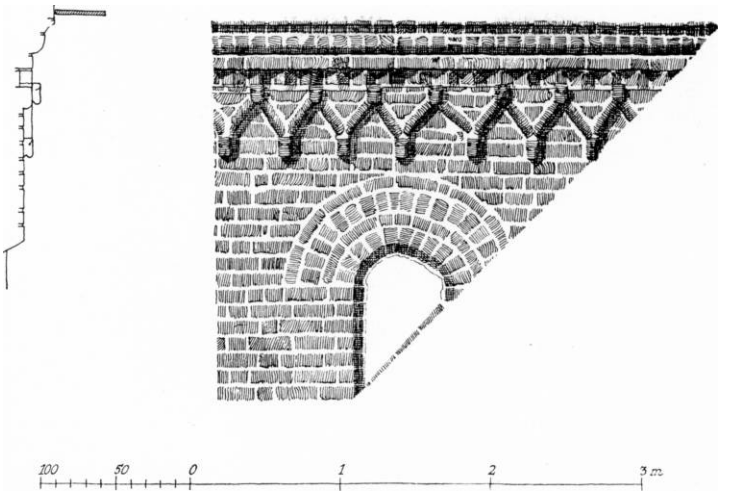

Fig. 3. Vestenskov. Detail af korets nordside. 1:50. Målt af C. G. Schultz 1948 (s. 294).

Skibet har samme sokkel og lisener som koret, men må dog, som korets vestgavl på kirkeloftet viser, være opført en del år senere. Af de oprindelige vinduer ses over hvælvene det østligste par, i nordsiden som et rundbuet, smiget vindue med pudsede og hvidtede sider og bue, mens det søndre er et spidsbuet tvillingvindue med halvstens midtpille. Midt i lysningen er hugget en glasfals. Vinduet sidder indvendig og vistnok også udvendig i et bredt, rundbuet, smiget spejl, der er pudset og hvidtet. Nordportalen er udslettet ved tilmuring og giver sig kun tilkende på indersiden ved en revne; sydportalen er udvidet. Den var oprindelig rundbuet og mangefalset med rundstave, hulled og affasede false, som alle havde fremspringende vederlag og sokkel[9]. Gesimsen er ny; over våbenhuset ses en dobbelt udkraget gesims i omsat murværk. Rester af den nedbrudte vestgavl ses over hvælvene.

Det indre. Den brede, spidsbuede korbue er ommuret. Både i kor og skib stopper den gamle vægpuds på alle mure 45 cm under murens overkant ved en hugget rille, der har dannet fals for det nederste, skråtstillede loftbrædt, som har været sømmet til undersiden af små, udsvejfede knægte (sml. Gloslunde, s. 356), hvis ca. 12 cm brede vederlagshuller i murene findes med ca. 125 cm's afstand fra midte til midte. På langmurene ligger over hullerne spærsko, som må være rester af oversavede bjælker og som i sidekanterne, et par cm over underkanten, har en not, der stopper ca. 30 cm bag murflugten.

Ændringer og tilføjelser. I gotisk tid er skibets vestgavl brudt ned, og en ca. 11 m lang *vestforlængelse* er opført af røde og flammede munkesten på kampestenssokkel. Vestgavlen har en stor, spidsbuet portal med affasede false. Indenfor står to svære murpiller, der går til loftet og er i forbandt med murværket. Portalen er 1825 omdannet til vindue (syn). Vestgavlen har haft

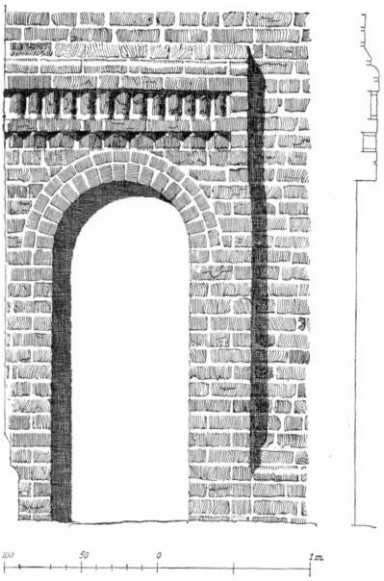

Fig. 4. Vestenskov. Præstedør i korets sydside. 1:50.
Målt af Elna Moller 1948 (s. 294).

tre højblændinger, der nu er tilmurede, og hvis spidser er ødelagt ved gavltoppens ommuring. Top- og fodtinder er nye. Sydmuren har på indersiden haft fire brede, til loftet gående nicher; den tredie fra vest har et højtsiddende, fladbuet vindue med affasede false. Det yderste led i stikket er både indvendigt og udvendigt muret af pærestavformsten. Vinduet er blevet tilmuret ved hvælvenes indbygning. De andre nicher synes ikke at have haft vinduer. I nordsiden sidder som tilmuring et vindue med almindelige false. Vestforlængelsens gesimser er ommuret 1856 (syn).

Våbenhuset foran skibets sydportal er sengotisk og bygget af røde munkesten i munkeskifte. Den store, spidsbuede, mangefalsede portal er ikke oprindelig. Langmurenes øverste del er ommuret sammen med gesimserne og gavltrekanten med dens rundbuede, falsede glug og top- og fodtinder. Rummet er dækket af et samtidigt stjernehvælv på lave, rektangulære vægpiller. Det har ingen vægbuer, ej heller mod kirken, hvor væggen er skalmuret. Ingen overribber. Langs begge sidevæggene er murede bænke.

Sakristiet på korets nordside er sengotisk og muret af røde og flammede sten i munkeforbandt. I nordsiden er et oprindeligt, falset vindue med rundbue og omløbende binderskifte. Gavlen med kamtakker og luge er omsat. I øst er en vist oprindelig, men udvidet dør med nyt fladbuestik. I kormuren er indhugget en på nordsiden falset dør med fladbue. Rummet er dækket af et samtidigt krydshvælv med vægbue mod kormuren. Ingen overribber.

Kirkens hvælv er indbygget i sengotisk tid, måske samtidig med, at korbuen er udvidet. Korhvælvet er ottedelt på falsede vægpiller med højt vederlagsbånd. Det har ingen overribber. Skibet har fire fag stjernehvælv på falsede vægpiller med højt vederlagsbånd. Kapperne har søm langs væg- og skjoldbuer. Overribber på hovedkrydsene. Kirkens vægge og hvælv blev glatpudsede i 1861 (syn).

1854 arbejdede man med projekter til et tårn[10].

Kirken står nu med blanke mure, som dog har været hvidkalkede, store, spidsbuede jernvinduer og vingetegl. Korgulvet består af små, sorte og hvide fliser, efter en indskrift på altertavlens bagside lagt 1840; skibet har gulv af gule mursten, sakristigulvet er af træ. Sakristitagværket er af eg og meget

Fig. 5. Vestenskov. Indre, set mod øst. Aa. Rl. 1949

forfaldent, over våbenhuset er enkelte egespær, ellers er tagværkerne nyere og af fyr.

Klokkestablen (fig. 6 og 7) ved kirkegårdens østre indgang er af den sædvanlige laalandske type med midtstolpe og store krydsbånd i væggene. Den er bygget helt af egetømmer, i hvis temmelig forvitrede overflade ingen tømmermærker er synlige. Spor af tagskægsknægte er muligvis skjult under den moderne beklædning af sammennotede, vandrette brædder. I konstruktionen er nu mange dele erstattet ved reparationer eller mangler helt. Pyramidetaget er af egetømmer, der har været anvendt tidligere på anden måde.

KALKMALERIER

1861 krævedes kirken pudset indvendig, »da der både er revner og gamle frescotegninger endnu fra katolsk tid, som skinner igennem i den vestre endes nordre side« (syn).

På *korets* overvægge ses på et tyndt kalklag direkte på muren en dekoration, der vistnok danner en fortløbende række af buer, som er malet i brandgult, sort og hvidt. Oven over er lagt en rammedekoration bestående af rosetter malet

M. Clemmensen 1914

Fig. 6. Vestenskov. Klokkestabel (s. 297).

i to røde farver og mellemstykker med spinkle akantusslyng i sort og hvidt på grøn bund. Indenfor rammen skimtes utydelige, grønne dekorationer.

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret, pudset og kalket; 144 cm højt, 185 cm bredt forneden, 177 cm foroven, afstand fra østvæggen ca. 75 cm. I bagsiden en fladbuet gemmeniche, 65 cm høj, 85 cm bred, 76 cm dyb.

Alterbordspanel, nyere, med glatte fyldinger.

Altertavle (fig. 8) i renaissance, fra 1590'erne, men stærkt omdannet. Storsøjlerne har attisk profilerede baser, kannelerede skafter og joniske kapitæler; postamenterne beslagværk med diamantbosser og på forsiden Jesumonogram og initialerne M L D, rimeligvis for præsteenken Margrethe Lauridsdatter, død 1615[11]. Storgesimsen har glat arkitrav og kronliste med æggestav og tandsnit. Topstykke med tre arkadefyldinger, adskilt af nye (?) toskanske søjler og flankeret af halvsøjler med kannelerede skafter og æggestavkapitæler; top-

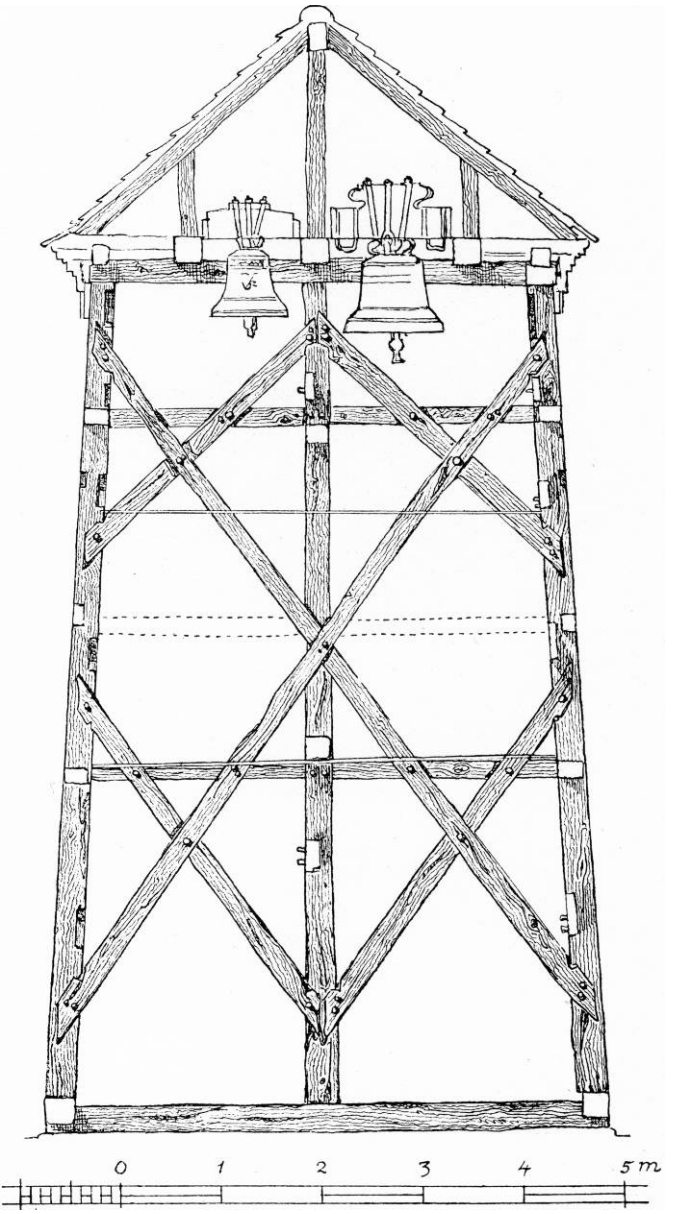

Fig. 7. Vestenskov. Klokkestabel. Snit. 1:75. Målt af M. Clemmensen 1914 (s. 297).

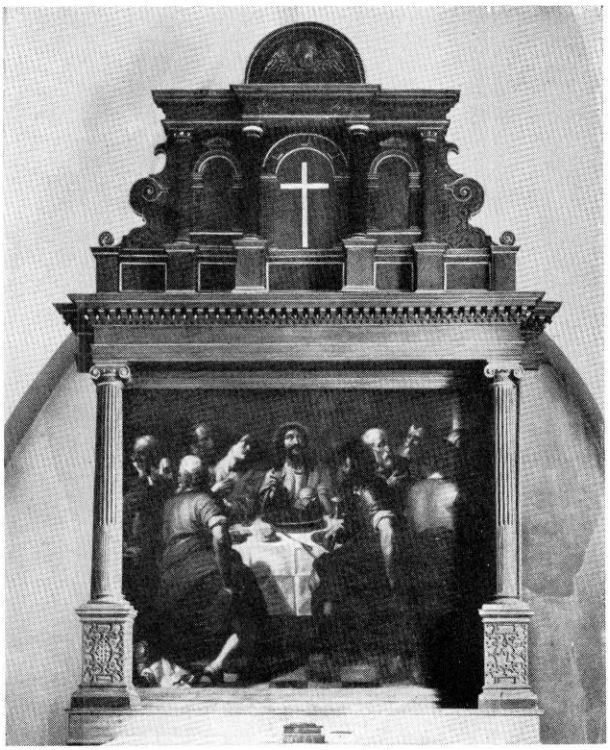

Fig. 8. Vestenskov. Altertavle (s. 298). O. N.1945

gesimsen er forkrøbbet over det større midtfag og kronet af segmentformet skive med englehoved; storvingerne mangler, topvingerne har beslagværk.

Storstykket er erstattet af et maleri af nadveren fra o. 1650, i profileret ramme, skænket kirken 1770 af prinsesse Charlotte Amalie[11]. Bag på lærredet forskellige indskrifter, den ældste fra 1725. Altertavlen restaureredes 1846 (syn) og er nu egetræsmalet med forgyldning.

†*Altertavle* med våben i toppen og en helgenfigur på hvert hjørne. Figurerne er rimeligvis identiske med nogle løse figurer, som i 1848 lå i våbenhuset, nemlig en mandlig og en kvindelig helgen samt en pietà[12].

Altersølv. Kalk fra 1764, 24 cm høj. Den usædvanlig store kalk har bred, sekstunget fodplade og kraftig vulst forneden, cylinderformet skaft og flad, midtdelt, buklet knop; højt bæger med stejle sider og udadsvejfet rand. På bægeret er graveret et kronet C. A. for prinsesse Charlotte Amalie. Stemplet med Københavns mærke og mestermærke for Gerhard Hass (Bøje 438). Samtidig, tilhørende *disk* med graveret kors på randen og i bunden kronet C. A. Stempler som kalken. *Oblatæske* fra 1692, cylinderformet med konvekst låg, hvori er graveret et spejlmonogram C. M. og i bunden giverindskrift med kursiv og versaler: »Foræret til Westenschow Kiercke af Jomfr(u) Chirstina Mejer

MDCXCIII«. Københavns bymærke 1692 og mestermærke for Johan Jacob Bockenhofer (Bøje 230).

Sygekalk, barok, fra 1699, 13 cm høj. Sekstunget fodplade og fod med vulst forneden og påloddet krucifiks. Fladrund knop med udhamrede tunger. Bægeret, der er forgyldt, er halvkugleformet med let udadbøjet rand, langs hvilken er graveret nadverordene med skriveskrift. Ifølge indskrift på den tilhørende *disk* skænket 1699 af fru Catharina Mejer, afgangne Jørgen Landorphs. Københavns bymærke 1699 og utydeligt mestermærke. Lille flad, cylinderformet *oblatæske* fra begyndelsen af 1800'rne med cirkelstreger på låget og tilhørende firkantet *vinflaske* med halvkugleformet skruelåg. Begge sølvforgyldt og med mestermærke for Poul Resen Eggersen, København (Bøje 858). Samtidigt, drejet, læderbetrukket træetui.

G.K.K. 1945
Fig. 9. Vestenskov. Alterstage (s. 301).

Alterstager (fig. 9) fra o. 1650, 45 cm høje (sml. Kappel s. 311). Stejlt profileret fod og skaft, der forneden har flere skarpkantede profiler, og hvis øverste del har form som et slankt, halvt balusterled. Lyseskål på størrelse med foden og en høj lysetorn af jern.

Alterskranke fra 1830—40, af hesteskoformet grundplan og med fine støbejernsbalustre, der foroven ender i palmetter. Rund håndliste af eg.

Døbefont, middelalderlig, men stærkt ødelagt og omdannet. Kummen, 46,5 cm i tvm., af kalksten, er sikkert et gotlandsk arbejde, men er i senere tid hugget nikantet. Nyt nikantet skaft og cylinderformet fod (muligvis den oprindelige) af granit.

†*Døbefont,* middelalderlig, med kors og arabesker. Stod 1848 uden for våbenhuset[12].

Dåbsfad fra o. 1575, sydtysk arbejde. I bunden flakt ørn omgivet af minuskelbort; langs randen flere rækker indstemplede små blomster og sekundær indskrift med graverede versaler: »Hartwich-Passow. öelgardt Pentzen. Anno 1637« og tilhørende adelsvåben.

Dåbskande fra o. 1830, af tin. Konisk med dobbeltsnoet slangehank. På låget graveret kirkens navn og på siden: »F. 6«.

Prædikestol (fig. 10) fra 1627, sen-renaissance, beslægtet med Nykøbing alter-

O. N. 1945

Fig. 10. Vestenskov. Prædikestol 1627 (s. 301).

tavle (s. 218). I de fire — oprindelig fem — fag står Johannes, Kristus, Markus og Lukas i flade nicher, hvis pilastre har frugtklaser på skafterne, listekapitæler og bueslag med cirkelskiver; øverst findes en stor volutsvunget slutsten, i hjørnerne vingede englehoveder og under figurerne rulleværkskartoucher med navnene skåret i relief. På stolens hjørner er anbragt karyatider forestillende dyderne med symboler, kapitælerne har volutter og skafterne draperier og frugtbundter. Under felterne har stolen en vulst, hvis underside er prydet med beslagværk. I postamentfelterne er skåret en religiøs indskrift på latin med reliefversaler samt årstallet 1627, og postamentfremspringene smykkes af diademhoveder. Under den profilerede og forkrøbbede gesims findes i frisefelterne dekorative skæringer med fabeldyr og frugter, på hjørnefremspringene vingede englehoveder. Lukket underbaldakin med tre udskårne adelige våbenskjolde for Pentz, Barnewitz og Daldorf, tilhørende Joachim Barnewitz til Rudbjerggaard og hustru Øllegaard Pentz, hvis moder var født Daldorf. Ny opgang med krydsfinerspanel. Prædikestolen, der mangler himmel, står lyst egetræsmalet med forgyldning. †Opgang omtalt 1848 som samtidig med stolen[12].

Stolestaderne er nyere.

O..N. 1945
Fig. 11. Vestenskov. Lysekrone (s. 303).

G.K.K. 1945
Fig. 12. Vestenskov. Lysekrone 1694 (s. 303).

†*Herskabsstole* fra 1633. Fire stole øverst i kirken med udskårne våben for Barnewitz og Pentz samt årstallet. Stod endnu 1848 i kirken[12].

†*Pulpitur* i kirkens vestende, nævnt 1825 og 1849, da det krævedes fjernet og erstattet af nye stole (syn).

Maleri fra 1700'rne, Kristi gravlæggelse, efter Caravaggios maleri i Vatikanet. Samtidig ramme. Maleriet skænkedes til Kirken 1770 af prinsesse Charlotte Amalie[11] og var i 1877 anbragt over altertavlemaleriet. Det restaureredes 1846 (syn) og er nu ophængt på korets nordvæg.

Lysekroner. 1) (Fig. 11) i renaissance fra o. 1625. Kraftig med kugleled forsynet stang, som foroven ender med en hånd, der griber i en ring, forneden med en flad hængekugle og et dobbelt løvehoved med en ring af to delfiner i gabet. 2 x 8 ∽-formede lysearme og to rækker prydbøjler i form af basunblæsende fabelvæsner. På kuglens sider versalindskriften: »Til Guds ære og hans huusis prydelse er denne lysecrone foræred til Cappels kirke i Laaland af hans kongl. may. velbetroede controleur paa toldkammered her for Kiøbenhavn welædle Claus Carsten og hans welædle kiere hustrue mad. Mette Melhorn. Kiøb. d. 3 xbr. (december) 1699«. Endvidere en religiøs rimet indskrift. I tredie fag fra vest.

2) (Fig. 12) i barok fra 1694. Stang med stor hængekugle forneden og flakt ørn foroven. 2 x 4 nedhængende, s-formede lysearme med mellemfaldende prydbøjler, i øverste række formede som enhjørninger med fiskehale, i nederste som delfiner. På hængekuglen versalindskriften: »Denne liusecrone bleff

kiøvt i Kiøbenhaffn til Westenscow kirche anno 1694 d. 30. julii aff Jens Hansen Mule«. I skibets østligste fag.

Klokker. 1) 1574, støbt af Matthias Benninck. Om halsen bort med frugtranker og masker og derunder mellem rundstave en latinsk versalindskrift: »Cor mundum purumque animum mihi Christe ministra. Anno 1574 fecit me Matias Benninck« (»Christus giv mig et rent hjerte og en pur sjæl. År 1574 gjorde M. B. mig«). På legemet står: »Johannis Erasmi Pastor« («Sognepræst Hans Rasmussen«) og et skjold med hjerte og kors holdt af to putti. Tvm. 78 cm. I klokketårnet på kirkegården.

2) 1839, støbt af I. C. og H. Gamst, København. Tvm. 104 cm. I klokketårnet.

†*Klokker.* 1) På tre skippund, fire lispund (512 kg), afleveredes ved klokkeskatten 1528.

2) 1572, støbt af Matthias Benninck og med indskriften: »Verbum Domini manet in æternum. Matthias Benninck me fecit anno 1572« (»Guds ord varer i al evighed. M. B. gjorde mig år 1572«). Præsteindb. 1755.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) (Fig. 13) o. 1610. Storfeltet flankeres af to pilastre med beslagværk og foranstillet herme og karyatide. Figurerne har puder på hovederne under volutkapitæler og englehoveder og frugtranker på skafterne, som bæres af bøjleformede konsoller med diademhoveder. Under storfeltet er en vulst med rundet, beslagværksprydet underside. Storgesims med beslagværk på arkitravens underside, frise med to rulleværkskartoucher, englehovedkonsoller og kronliste med pærestav. Rulleværkstopstykke med Kristus i skybræmme i midtfeltet. Storvinger med spir og store, ophængte frugtbundter. I storfeltet findes et maleri på træ af mand, kone, to voksne sønner og to svøbelsesbørn. I baggrunden den opstandne Kristus. Epitafiets rammeværk står egetræsmalet med lidt guld. 1877 fandtes endnu over storfeltet en malet indskrift: »Jeg er Opstandelsen og Liffvid Joh. II«. Hænger nu over våbenhusdøren.

2) O. 1640. Den store, ovale *skriftplade er omgivet af bruskværksranker, som foroven løber ud i to spiralkonsoller bærende Lukas og Johannes. Disse to figurer flankerer det runde topfelt, som også er omgivet af bruskværksslyng. Forneden oval hængeplade. Alle farver, også i skriftfeltet, er næsten helt afskallede. I stiftsmuseet, Maribo.

†*Epitafium.* I sin indberetning fra 1877 omtaler Magnus-Petersen et meget medtaget maleri af en præst i ornamenteret træramme, hvis »plader« (skrift-

O. N.1945

Fig. 13. Vestenskov. Epitafium (s. 304).

felter?) var overmalede. Fandtes da ophængt på korets nordvæg over døren til sakristiet.

Gravsten. 1) O. 1782. Sophia Be . . . . Seidelin, død i aug. 1782, rimeligvis sognepræst Lorentz Jacob Benzons anden hustru (se gravsten nr. 2). Fem fragmenter af rød kalksten med kun delvis læselig indskrift med kursiv og versaler. Som dørtrin i søndre våbenhus.

2) O. 1799. Lorentz Jacob Benzon, sognepræst til Westenskov og Cappel, født 6. [febr.] 1740, død 29. jan. 1799. Overlevede to ægtefæller, Sophie Amalie Suhr og Karen Sophie Seidelin (sml. gravsten nr. 1). Efterlod sin sidste hustru, Dorthea Berthelsen med 9 børn af 12, hvortil han var fader[13]. Grå sandsten, 159,5 x 94,5 cm, med fordybet kursiv, delvis ulæselig. Profileret ramme. På kirkegården ved kirkens vestgavl.

3) O. 1845. Sognepræsten Lauritz Urne Fischer, født 1764, død 1843 og hustru Kirstine Langeland, født 16. aug. 1768, død 2. nov. 1845. Grå sandsten, 139 x 81 cm, med fordybede, delvis ulæselige versaler. På kirkegården ved siden af gravsten nr. 2.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsprotokoller 1803—61 (provstearkivet, LA). — Riskop Blochs visitatsbog 1786—1803 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1877, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1945, Aa. Roussell 1949.

N. L. Høyen: Notesbog VII. 1830. S. 49. — J. Worsaae: Notesbog I, 1848. S. 52. — M. Clemmensen: Notesbog IV. 1914—16. S. 17 ff.

[1] Ældste danske Archivregistraturer V, 853. [2] Kronens Skøder III, 9. [3] Sml. Haugner: Sønder Herred s. 276. [4] Smst. s. 279. [5] Smst. s. 369. [6] Ældste danske Archivregistraturer V, 852. [7] Haugner: Sønder Herred s. 383. [8] Lolland-Falsters Kirker 1936. S. 47. [9] Høyen: Notesbog VII, 49. [10] NM Arkiv. [11] Haugner: Sønder Herred s. 366. [12] Worsaae: Notesbog I, 52. [13] Haugner: Sønder Herred s. 368.

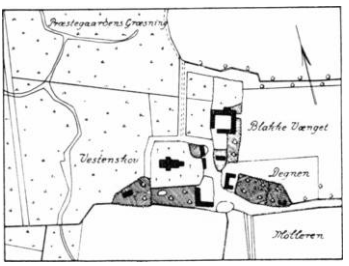

Fig. 14. Vestenskov 1817.